

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА КОНФЛІКТОЛОГІЯ

УДК 323.11(477): 327.5

С. А. АСЛАНОВ

**КЛАСИФІКАЦІЯ ТИПІВ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ
У ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ: ДИНАМІЧНА, СТАТИЧНА,
АБСОЛЮТНА**

Здійснено аналіз класифікації типів етнополітичної стабільності, зокрема динамічної, статичної та абсолютної. Автор доходить висновку про беззаперечний дестабілізаційний вплив етнічного конфлікту та вказує на необхідність перегляду засад етнонаціональної політики України.

Ключові слова: етнічний конфлікт, етнополітична стабільність, етнонаціональна політика.

Асланов С. А. Классификация типов этнополитической стабильности в политической науке: динамическая, статическая, абсолютная

Осуществлен анализ классификации типов этнополитической стабильности, в частности, динамической, статической и абсолютной. Автор делает вывод о безоговорочном дестабилизирующем влиянии этнического конфликта и указывает на необходимость пересмотра основ этнонациональной политики Украины.

Ключевые слова: этнополитическая стабильность, этнический конфликт, этнонациональная политика.

© АСЛАНОВ Стеллас Антипович – доктор політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління Ужгородського національного університету

Aslanov Stellas. Classification of types of ethno-political stability in the political science: dynamic, static, absolute

The article is analyzed the classification of types of ethno-political stability, in particular dynamic, static and absolute stability. The author concludes about cogency of destabilizing effect of ethnic conflict and points to the need to review the principles of ethnonational policy of Ukraine.

Key words: *ethnic conflict, ethno-political stability, ethnonational policy.*

Актуальність досліджуваної проблематики обумовлена тим, що наразі підтримання етнополітичної стабільності є найголовнішим і першочерговим завданням етнонаціональної політики всіх пострадянських країн, про що свідчить етнополітичний конфлікт на Сході України. У той час як законодавство цих держав питанню забезпечення етнополітичної стабільності не приділяє належної уваги. Не останню роль у сприйнятті та трактуванні етнополітичної стабільності відіграє тип етнополітичної стабільності, що формується етнополітичною системою кожної окремої країни.

Етнополітична стабільність є порівняно малодослідженим сегментом етнополітології - наукових спроб вивчення та класифікації цього політико-правового явища раніше не спостерігалось. Тому, виходячи з науково-теоретичних напрацювань політології та права, спробуємо класифікувати етнополітичну стабільність як політичну стабільність, різновидом якої і є об'єкт дослідження, в свою чергу, виділивши типи етнополітичної стабільності.

Незважаючи на те, що окремих досліджень і класифікацій етнополітичної стабільності не проводилося, слід відзначити роботи А. Макаричева, А. Семченка, О. Кривицької, К. Вітмана, А. Колодій, М. Василика, О. Майбороди, Є. Бистрицького, Ю.Мацієвського, М. Яворського, В. Євтуха, які стали науковою базою цих спроб класифікації явища. Слід зазначити, що єдиного трактування етнополітичної стабільності, бачення її суті та особливостей у вищезгаданих дослідників не спостерігається. У політологічній науці виокремлюється величезна кількість підходів до політичної стабільності, її класифікацій залежно від типу політичного режиму, вектору розвитку держави тощо. Більша частина з них не можуть бути застосовані до етнополітичної стабільності, як наприклад типологія Д. Яворськи, що розмежовує мінімальну та демократичну політичну стабільність. В класифікації американського політолога мінімальний рівень полі-

тичної стабільності означає відсутність на території держави громадянських воєн чи інших форм збройних конфліктів. Така стабільність може бути досягнута за допомогою, в тому числі, авторитарних механізмів. Демократична ж стабільність розглядається скоріше як функція демократії, що передбачає участь громадян в управлінні державою за допомогою інститутів громадянського суспільства. «Демократична ж стабільність ґрунтується на здатності демократичних структур швидко реагувати на зміни громадського настрою для забезпечення досягнення миру і громадянської згоди», - припускає вчений¹.

Виходячи з науково-теоретичних напрацювань та класифікацій політичної стабільності, спробуємо виокремити статичну та динамічну етнополітичну стабільність. Статична етнополітична стабільність характеризуватиметься формуванням та збереженням статичності, сталості етнічних і політичних структур, зв'язків, етнонаціональних відносин. Як правило, статична етнополітична стабільність спостерігається там, де практикуються недемократичні типи етнонаціональних відносин: 1) патерналістський тип – відносини панування та підкорення (домінування одного етносу і утиск прав інших етноспільнот, які населяють державу) або 2) тип деетнізації відмінностей – насильницьке зменшення чисельності етносуб'єктів (колонізаторська політика, етноцид). Домінування того чи іншого типу етнонаціональних відносин в поліетнічній державі спричиняється тим, що етнополітична система має таку властивість як здатність переконувати (шляхом насильства або визнання) громадян прийняти відповідний тип етнополітичних відносин як обов'язковий. Для держав з демократичним, рівноправним типом етнонаціональних відносин, в яких, за твердженням В. Котигоренка, держава опікується розширенням можливостей національних меншин у користуванні та навчанні рідними мовами, підтримкою національних культурних традицій і забезпеченням умов сповідування релігій, підготовкою національних культурно-освітніх кадрів, організацією національних навчальних закладів, сприянням випускові літератури, радіо- і телепрограм національними мовами², - цей тип етнополітичної стабільності не характерний. Статична етнополітична стабільність базується на стереотипах та уявленнях про непорушність підвалин етнополітичної сфери, уповільнений (що трактується як обережний, стриманий) темп етнонаціонального розвитку, визнанні необхідності застосування кон-

сервативних підходів в етнонаціональній політиці, формуванні відповідних стереотипів політичної свідомості і поведінки. За умов статичної етнополітичної стабільності будь-які зміни трактуються як загроза етнополітичній безпеці, порушення міжетнічного миру, балансу інтересів етнospільнот, джерело ймовірного виникнення міжетнічних конфліктів.

Статична етнополітична стабільність характерна для політичних систем закритого типу. Однак, на думку М. Василика, життєздатність політичних систем за підтримання цього типу стабільності дуже лімітована³. Статична етнополітична стабільність виникає як результат жорсткої протидії як зовнішнім, так і внутрішнім змінам в етнополітичних системах закритого типу. Вимоги етнospільнот щодо покращення свого етнополітичного статусу ігноруються, жорстко придушуються або переспрямовуються в інше русло. Яскравим прикладом особливостей функціонування статичної етнополітичної стабільності у етнополітичній системі закритого типу, до яких належить Росія, є становище кримських татар у окупованому Криму. Автономна республіка Крим у Російській Федерації незаконно здобула статус федеративного суб'єкта, відповідно, кримські татари – статус національної меншини РФ, яка зазнає жорсткої дискримінації та утисків прав. Відомо, що росіяни з часів СРСР сприймають присутність кримських татар в Криму як загрозу своєму етнополітичному домінуванню і всіма можливими способами конкурують з цієї етнospільнотою. За часів перебування АР Крим в складі України вони не мали етнополітичних механізмів для переслідування кримських татар і задоволення своїх претензій, після окупації півострова ситуація докорінно змінилася не на користь кримських татар.

Окупаційна влада Криму тривалий час забороняє в'їзд додому в Крим лідеру Меджлісу Р. Чубарову і уповноваженому Президента України у справах кримськотатарського народу, народному депутату М. Джемілеву, ФСБ чинить тиск на членів Меджлісу, що унеможливає проведення зборів Курултая кримськотатарського народу на окупованій території, де нині опинилися кримські татари.

Статична етнополітична стабільність може бути характерною також для перехідних суспільств, на зразок українського. Перехідні держави досить вразливі з точки зору досягнення та підтримання стабільності, вони мають багато як внутрішніх, так і зовнішніх фак-

торів дестабілізації. Тому політична система для власного збереження, для збереження контролю над суспільством тяжіє більше до статичної, аніж динамічної стабільності попри демократичний тип етнонаціональних відносин. Як зауважує О. Майборода, держава - це, насамперед, єдина для усіх система права, у тому числі того, яке регулює міжетнічні відносини⁴. А отже, задає вектор формування етнополітичної стабільності. Дослідник запевняє, що правове поле України визнається, у тому числі міжнародними експертами, таким, що відповідає загально визнаним демократичним засадам, аналогічним тим, на які спираються передові країни світу. Серед цих засад – гарантування рівних прав усім громадянам незалежно від етнічної чи расової належності, право вільного національно-культурного розвитку усіх етнічних спільнот, недопущення як дискримінації, так і привілеїв за етнічною ознакою, рівність прав і можливостей громадян незалежно від етнічної приналежності у створенні, використанні та поширенні культурних цінностей, гарантування вільного розвитку мов – як титульного етносу, так і національних меншин.

Українські етнополітологи впродовж багатьох років неодноразово вказували, що етнонаціональна політика України потребує якісного оновлення політико-правової основи функціонування, вдосконалення у вигляді модернізації та реформування. Однак влада, незалежно від політичних сил, які її представляли на будь-якому етапі функціонування української держави, продовжувала дотримуватися статичного типу етнополітичної стабільності, неодноразово підкреслюючи, що головним її досягненням в етнонаціональній сфері залишається відсутність міжнаціональних конфліктів в Україні⁵.

Тому принагідно К. Вітман цікавиться, навіщо змінювати модель етнонаціональної політики, вдаватися до радикальних заходів з непередбачуваними наслідками, якщо вона стабільно виконує свою головну функцію – підтримує етнополітичну стабільність та міжнаціональну злагоду в державі? Однак дослідник переконаний, що подальша консервація етнополітичної ситуації несе в собі набагато більше ризиків, ніж переваг⁶.

Науковці неодноразово вказували на вади правового регулювання сфери національних відносин та необхідність його модернізації: “Недосконалість законодавчої бази державної етнонаціональної політики України, недостатній рівень правового регулювання багатьох сфер,

недівість багатьох механізмів захисту прав представників національних меншин в українському правовому полі є причиною деструктивних явищ в сфері етнонаціональних відносин... Це акумулює невдоволення в середовищі національних меншин, спонукає їх іти в політику та лобіювати прийняття рішень, спрямованих на покращення свого становища за рахунок інших національних меншин⁷⁷.

Державна етнонаціональна політика, що базувалася на підтриманні статичної етнополітичної стабільності, у критичний момент – виникнення етнополітичного конфлікту з Російською Федерацією в 2014 році продемонструвала недівість. Адже, за словами К. Вітмана, чинна модель етнонаціональної політики не передбачала механізмів швидкого, ефективного реагування на етнополітичні виклики. Більшість навіть широко обговорюваних етнополітичних проблем залишалися невирішеними протягом багато років, накопичуючи етноконфліктогенний потенціал⁸. Серед них – узгодження загальнонаціональної етнонаціональної політики з регіональною, яка з суттєвими відмінностями реалізовувалася в окремих регіонах Півдня та Сходу, уточнення статусу етнопільнот, зокрема процедури набуття статусу національної меншини, регулювання міграційних процесів, інтеграція мігрантів, зростання ксенофобії та запровадження відповідальності за прояви етнічної нетолерантності, подвійне громадянство.

Внесення необхідних змін до законодавства, які б започаткували розв'язання цих проблем, гальмувалося складною процедурою (особливо це стосується внесення етнополітичних змін до Конституції України), відсутністю політичної волі, браком консенсусу серед поляризованих політичних сил, представлених у парламенті, та побоюванням дестабілізації етнополітичної ситуації. Попри те, що українську етнополітичну систему жодним чином не можна було характеризувати як закриту і навіть умовно закриту за критерієм обміну імпульсами та ресурсами з зовнішнім середовищем, але очевидно, що вона була закритою до змін та інновацій, які хибно розглядалися як загроза етнополітичній стабільності та безпеці.

На противагу статичній етнополітичній стабільності, за аналогією з політичною стабільністю, до різновиду якої належить і етнополітична стабільність, виокремимо також динамічну етнополітичну стабільність. Саме динамічною стабільністю характеризують сучасний стан глобального суспільного середовища. Цей тип стабільності

формується і підтримується відкритими етнополітичними системами, що активно використовують всі доступні можливості та ресурси для оновлення, модернізації, розвитку. Відкриті етнополітичні системи перебувають у постійній взаємодії з іншими етнополітичними системами на міжнародному та двосторонньому рівні. Такі системи відкриті до інновацій, діалогу, обміну напрацьованими механізмами підтримання етнополітичної стабільності з іншими державами та міжнародним співтовариством, вони не створюють такої великої кількості загороджувальних бар'єрів, на відміну від закритих статичних етнополітичних систем. В умовах динамічної етнополітичної стабільності переважає консенсусний спосіб регуляції етнонаціональних інтересів в межах поліетнічного суспільства. Консенсусний тип регуляції соціальних відносин базується на визнанні різних інтересів і необхідності пошуку їх згоди з принципових проблем етнонаціонального та етнополітичного розвитку. Підставою для такого консенсусу слугують загальні принципи, цінності, що поділяються всіма учасниками етнополітичної взаємодії⁹.

Слід зауважити, що в політології, окрім статичної та динамічної політичної стабільності, дослідники виокремлюють також абсолютну (повну) політичну стабільність, при цьому наголошуючи, що абсолютна стабільність політичної системи є абстракцією, що не має втілення у реальному світі. О.Семченко стверджує, що абсолютної стабільності не може бути навіть у так званих "мертвих" політичних системах, позбавлених внутрішньої динаміки, оскільки цей тип стабільності передбачає не тільки повну нерухомість політичної системи та її елементів, але й повну ізоляцію від будь-яких впливів ззовні¹⁰. Навіть у найстабільнішій сучасній державі неможливо уникнути ротації влади, діяльності опозиції. На думку дослідника, абсолютна політична стабільність шкідлива для розвитку держави і суспільства, оскільки держава з таким типом стабільності не має перспектив розвитку, всі системи життєдіяльності її з часом просто зупиняться, що означатиме стагнацію і подальший крах держави.

Отже, переваги динамічної етнополітичної стабільності над статичною, а тим більше абсолютною, очевидні. Лише динамічна етнополітична стабільність має достатній запас гнучкості, передбачає участь у її забезпеченні не лише держави, керівної політичної сили чи титульного етносу, а й широкої соціальної, етнічної бази, грома-

дянського суспільства. Цей тип стабільності забезпечує еволюцію етнополітичної системи, її демократичний розвиток.

1. *Jaworsky J.* Ukraine: Stability and Instability // McNair Paper 42. August 1995. 90 p. (3-4).
2. *Котигоренко В.* Становлення державного етнополітичного менеджменту в Україні // Політичний менеджмент. 2004. № 6 (9). С.48-63.
3. *Василик М.* Политическая стабильность и политический риск // Политология. Москва: Гардарики, 2007. С. 344.
4. *Майборода О.* Український етнополітичний менеджмент: специфіка, здобутки, проблем / Диалог.UA. URL: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page8771.html>.
5. *Кривицька О.* Конфліктний вимір етнонаціонального розвитку України // Політичний менеджмент. 2005. № 3. С. 42-62.
6. *Витман К.* Перші кроки реформування моделі етнонаціональної політики України // Держава і право. №54. 2011. С. 576-583.
7. *Політико-правові засади етнокультурної консолідації українського суспільства: наукова записка / Кресіна І.О. та ін.* Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. 100 с.
8. *Витман К.* Перші кроки реформування моделі етнонаціональної політики України // Держава і право. №54. 2011. С. 576-583.
9. *Котигоренко В.* До питання про концептуальні засади етнонаціональної політики України // Політичний менеджмент. 2006. № 4. С. 20-43.
10. *Семченко О.* Политическая стабильность: сущность, понятие, информационные механизмы // Вопросы управления. 2015. №1. С. 14-19.

***Aslanov Stellas.* Classification of types of ethno-political stability in the political science: dynamic, static, absolute**

At present preservation ethno-political stability is the primary task of ethnonational policy of the post-Soviet countries. Not last role in this playing the type of ethno-political stability, emerging in ethno-political system of each country.

In the political science is a huge number of approaches to the classification of political stability depending on the type of political regime, the state vector etc. Most of them cannot be applied to the ethno-political stability. Based on the scientific and theoretical developments of political science and law, in this article we try to classify the types of ethno-political stability.

On this basis, distinguish static and dynamic ethno-political stability. Static ethno-political stability characterized by the formation and preservation of static ethnic and political structures or relations. It based on stereotypes and perceptions about the inviolability of the foundations of ethno-political sphere. Any changes are interpreted in it as a threat to ethno-political security, the source of ethnic conflicts. Static ethno-political stability inherent in political systems of close type. A striking example of the functioning of the static ethno-political stability in the Russian ethno-political system of closed type is the situation of the Crimean Tatars in occupied Crimea.

Static ethno-political stability can be typical in transition societies, like Ukrainian. In this case, the political system for maintaining control over society uses more static than dynamic stability despite democratic type of ethnonational relations. Ukrainian scientists indicated for many years that the ethnonational policy of Ukraine needs sub-

stantial renewal of political and legal bases. But authorities continued to preserve the static type of ethno-political stability, because of the lack of ethnonational conflicts in Ukraine. That's why state's ethnonational policy at a critical time of ethno-political conflict with Russia in 2014 demonstrated the ineffectiveness. It hasn't mechanisms for rapid, effective response to ethno-political challenges and most widely discussed ethno-political problems remained unresolved for many years.

In contrast to static, we define also dynamic ethno-political stability. This type of stability is formed and maintained open ethno-political systems that actively use all the opportunities and resources for renewal, modernization and development. Such systems are open to innovation, dialogue and exchange mechanisms for maintaining ethno-political stability with other countries and international communities. Prevailing consensus way for regulation of ethnonational interests within multi-ethnic society. The basis for this consensus is serving the general principles, values shared by all citizens.

It should be noted that in political science, in addition to static and dynamic political stability, researchers also distinguish the absolute (full) political stability. Although this kind of stability of the political system is an abstraction that has no implementation in the real world.

For the conclusion, benefits of dynamic ethno-political stability are obvious. Only dynamic ethno-political stability has adequate supply of flexibility. It also includes participation in main processes not only the state or the ruling political party, but also the wider social and ethnic base of civil society. This type of stability provides evolution of the ethno-political system, its democratic development and modernization of ethnonational policy.

Key words: ethnic conflict, ethno-political stability, ethnonational policy.

УДК 323.1

Ш. Н. РІАХАНОВ

АСАМБЛЕЯ НАРОДУ КАЗАХСТАНУ ЯК ІНСТИТУТ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖЕТНІЧНИХ ВІДНОСИН У РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН

Ця стаття являє собою спробу аналізу специфіки та політичної ролі Асамблеї народу Казахстану (АНК) з точки зору становлення та послідовного розвитку сучасної структури міжетнічних відносин у Республіці Казахстан. Основною метою постає визначення інституційної ролі АНК з точки зору процесу розвитку казахстанської політичної нації. Автор намагається прояснити державно-політичну роль АНК і підсумувати досвід її розвитку.

Ключові слова: політична нація, Казахстан, Асамблея народу Казахстану.